

- ! Artykuł jest dostępny na zasadzie dozwolonego użytku osobistego. Dalsze rozpowszechnianie (w tym druk i umieszczanie w sieci) jest zabronione i stanowi poważne naruszenie przepisów prawa autorskiego oraz grozi sankcjami prawnymi.

SABINA KRUPA^{1, 2} | MAŁGORZATA JADCZAK^{1, 3} | ANNA ZDUN^{1, 4} |
ALEKSANDRA GUTYSZ-WOJNICKA^{1, 5} | PAWEŁ WITT^{1, 6}

ZAŁĄCZNIK 6. POSTĘPOWANIE Z CIAŁEM PACJENTA PO ŚMIERCI Z POWODU COVID-19

1 Grupa Robocza ds. Praktyki Polskiego Towarzystwa Pielęgniarek Anestezjologicznych i Intensywnej Opieki

2 Zakład Ratownictwa Medycznego Kolegium Nauk Medycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego

3 Oddział Kliniczny Neurochirurgii z Pododdziałem Traumatologii Narządu Ruchu Samodzielnego Publicznego Dziecięcego Szpitala Klinicznego w Warszawie

4 Klinika Anestezjologii i Intensywnej Terapii Samodzielnego Publicznego Szpitala Klinicznego im. prof. W. Orłowskiego, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie

5 Katedra Pielęgniarstwa Szkoły Zdrowia Publicznego, Collegium Medicum Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

6 Klinika Anestezjologii i Intensywnej Terapii Dziecięcej Samodzielnego Publicznego Dziecięcego Szpitala Klinicznego w Warszawie

DOI: dx.doi.org/10.15374/PwAiO2020008

CEL PROCEDURY

Celem procedury jest zapewnienie bezpieczeństwa podczas przygotowania i zabezpieczenia zwłok pacjenta zmarłego z powodu choroby wysoce zakaźnej, w tym z powodu COVID-19.

PRZEDMIOT PROCEDURY

Przedmiotem procedury jest opis przygotowania i zabezpieczenia zwłok pacjenta zmarłego z powodu choroby wysoce zakaźnej, w tym COVID-19.

SPOSÓB POSTĘPOWANIA

Po śmierci pacjenta obowiązuje zasada jak najmniejszej ekspozycji. Po upływie 60–90 minut (w zależności od nasilenia prac w oddziale leczącym pacjenta) należy w typowym stroju ochronnym wykonać toaletę pośmiertną. Należy zachować szacunek i godność wobec ciała. Konieczne jest odstąpienie od standardowego mycia i ubierania zwłok. Zabezpieczenie kończyn i głowy następuje tak jak w standardowej procedurze postępowania ze zwłokami. Zwłoki należy umieścić w ochronnym, szczelnym worku wraz z ubraniem lub okryciem szpitalnym, a w przypadku przekazania zwłok do spopełnienia umieścić pierwszy worek ze zwłokami w drugim worku.

Przed rozpoczęciem toalety jednostka lecznicza, w której zmarł pacjent, organizuje transport zwłok (włączając w to kontakt z cmentarzem – tak aby zostało przygotowane natychmiast miejsce pochówku na cmentarzu znajdującym się najbliżej jednostki leczniczej) oraz zamawia trumnę, do której bezpośrednio będą złożone zwłoki. Zalecana jest kremacja zwłok, ale dopuszczalny jest pochówek ciała. Po przyjeździe pracowników zakładu pogrzebowego osoba przeszkolona powinna przeszkolić ich w zakresie ubierania i rozbierania się z ubrania ochronnego (kombinezon/fartuch ochronny, rękawiczki, przyłbica, maseczka, ochraniacze na buty).

Kolejność postępowania jest następująca:

1. Należy przygotować sprzęt:
 - kombinezon/fartuch ochronny (dla pielęgniarek wykonujących toaletę pośmiertną, dla lekarza stwierdzającego zgon, dla dwóch pracowników zakładu pogrzebowego);
 - rękawiczki barierowe/chirurgiczne (dla wszystkich osób biorących udział w procedurze);
 - przyłbica (dla wszystkich osób biorących udział w procedurze);
 - maseczki ochronne typu FFP3 (dla wszystkich osób biorących udział w procedurze);
 - 2 worki foliowe (wzmocnione) na zwłoki;
 - opakowanie ligniny (duże płyty);

! Artykuł jest dostępny na zasadzie dozwolonego użytku osobistego. Dalsze rozpowszechnianie (w tym druk i umieszczanie w sieci) jest zabronione i stanowi poważne naruszenie przepisów prawa autorskiego oraz grozi sankcjami prawnymi.

- 2 prześcieradła;
 - płyny do dezynfekcji na bazie alkoholu – minimum 60%;
 - płyny do dezynfekcji na bazie chloru;
 - plastry różnej szerokości;
 - gaziki niesterylne;
 - bandaże elastyczne;
 - bandaże dziane;
 - pojemniki na odpady medyczne i materiały skażone.
2. Rurka intubacyjna/tracheostomijna nie powinna być usuwana, ale zabezpieczona w taki sposób, aby nie naruszała godności pacjenta (rurka intubacyjna może być odcięta na wysokości jamy ustnej i zabezpieczona gazikiem tak, aby wydzielina z drzewa oskrzelowego nie wypływała na zewnątrz).
 3. Wklucia centralne powinny być zabezpieczone gazikami i plastrami (nie zostają usunięte).
 4. Cewnik moczowy należy zabezpieczyć gazikiem i plastrem (nie zostaje usunięty).
 5. Wszelkie dreny i inne elementy niezbędne do prowadzenia wcześniejszej terapii powinny pozostać w ciele pacjenta i zostać zabezpieczone w taki sposób, aby nie naruszały godności chorego.
 6. Dotykanie zwłok jest niedozwolone poza czynnościami związanymi z obmyciem, ubraniem i ułożeniem ich w trumnie.
 7. Wszystkie otwory w ciele pacjenta (jama ustna, nosowa itd.) powinny być zatamponowane gazikami nasączonymi chlorem.
 8. Do obmywania zwłok używa się płynu dezynfekcyjnego na bazie alkoholu 60%.
 9. Bezwzględnie zabrania się wpuszczania osób trzecich (bliskich i rodziny pacjenta), aby mogli się pożegnać ze zmarłym.
 10. Zwłoki niezwłocznie po stwierdzeniu zgonu i ich przygotowaniu powinny być usunięte z sali i pochowane na najbliższym cmentarzu w ciągu 24 godzin od chwili zgonu.
 11. Należy przygotować zwłoki poprzez ich umycie i okrycie, z zachowaniem godności należnej osobie zmarłej, w celu ich wydania osobie lub instytucji uprawnionej do ich pochowania, o której mowa w Ustawie z dnia 31 stycznia 1959 roku o cmentarzach i chowaniu zmarłych.
 12. Przechowywanie zwłok należy skrócić do czasu przyjazdu zakładu pogrzebowego, odpowiedzialnego za pochówek.
 13. Zwłoki należy owinąć w płótno nasączone preparatami do dezynfekcji na bazie alkoholu 60%.
 14. Tak przygotowane zwłoki należy umieścić w odpowiednim worku na zwłoki (z grubej folii).
 15. Na dnie trumny umieszcza się warstwę substancji plynochłonnej o grubości 5 cm (np. prześcieradło z ligniną lub sama lignina), nasączonej preparatem z chlorem.
 16. Na zwłokach złożonych w trumnie dopuszczalne jest ułożenie warstwy ligniny nasączonej preparatem zawierającym chlor.
 17. Niezwłocznie po złożeniu zwłok w trumnie zamyka się ją szczelnie i obmywa z zewnątrz płynem dezynfekcyjnym.
 18. Dopuszczalne jest założenie na trumnę worka foliowego z nieprzepuszczalnego tworzywa sztucznego, odpornego na uszkodzenia mechaniczne (worek na trumnę zabezpiecza zakład pogrzebowy).
 19. Po umieszczeniu trumny w worku na trumnę należy udostępnić pracownikom zakładu pogrzebowego miejsce do dekontaminacji ciała.
 20. Pomieszczenie, w którym osoba zmarła przebywała oraz wszystkie przedmioty, z którymi miała styczność, jak też środek transportu do przewożenia zwłok, poddaje się dezynfekcji (preparatami z chlorem), a elementy jednorazowe – utylizacji.

Postępowanie ze użytym sprzętem:

1. Sprzęt jednorazowy przeznaczony do utylizacji wyrzuca się do opisanego, podwójnego worka koloru czerwonego.
2. Pościel umieszcza się w worku koloru czerwonego opisanego „materiał zakaźny”.
3. Sprzęt wielorazowy, w tym respiratory i inny sprzęt medyczny, podlega dekontaminacji zgodnie z przyjętym w oddziale planem dezynfekcji.
4. Wszystkie powierzchnie podlegają dekontaminacji zgodnie z przyjętym w placówce planem dezynfekcji.

DEKLARACJA PRZEJRZYSTOŚCI: Procedura powstała w porozumieniu z Departamentem Higieny Środowiska Głównego Inspektoratu Sanitarnego.

PIŚMIENNICTWO

1. Handbook of COVID-19 Prevention and Treatment. The First Affiliated Hospital, Zhejiang University School of Medicine, Compiled According to Clinical Experience, 2020.
2. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 3 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi. Dz.U. z 2020 r., poz. 585.
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 23 marca 2011 r. w sprawie sposobu przechowywania zwłok i szczątków. Dz.U. z 2011 r. Nr 75, poz. 405.
4. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 grudnia 2001 r. w sprawie wykazu chorób zakaźnych, w przypadku których, stwierdzenie zgonu wymaga szczególnego postępowania ze zwłokami osób zmarłych na te choroby. Dz.U. z 2001 r. Nr 152, poz. 1742.
5. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi. Dz.U. z 2001 r. Nr 153, poz. 1783.